

Vi måste stoppa exotiska trädgårdsrymlingar

De flesta främmande växter som av människan överförs från en plats på jorden till en annan vållar inte problem, men det finns ett antal så kallade invasiva växt- och djurarter som har vållat stor skada biologiskt och ekonomiskt genom sin dominans och sina konkurrensfördelar i förhållande till den miljö de kommer till. En del av dessa växter har nått sin spridning till naturen från parker, botaniska trädgårdar, plantskolor och trädgårdar, ofta omedvetet och på grund av bristfällig kunskap och erfarenhet.

En av de växtarter som finns med på ovanstående lista är parkslide, *Fallopia japonica*. Den har sitt naturliga utbredningsområde i Ostasien, och klarar att etablera sig i Japan på vulkanbergens sluttningar, i mark som består av lava och vulkanaska. I hemlandet finns 30 kända insekts- och sex svamparter som lever på parkslide och därför begränsar spridningsförmågan. En närbesläktad art, jätteslide, *Fallopia sachalinensis*, växer på ön Sachalin (rysk ö strax norr om Japan) och i norra Japan. Här där de två arterna möts har de förmågan att bilda hybriderna *Fallopia x bohemica*, hybridslide. Det är denna *Fallopia*-triad som exempel på invasiva trädgårdsväxter jag kommer att beskriva lite närmare.

I slutet av 1700-talet befann sig Carl Peter Thunberg i Japan som växtsamlare, och hade utgått från Holland där trädgårdskonsten florerade och exotiska växter stod högt i kurs. Det är troligt att Thunberg var inblandad i införseln av parkslide till Europa (1). Från Holland överfördes växten till England i början av 1800-talet som prydnadsväxt och planterades även i Botaniska trädgårdar. På lantgodsen hade man stora parkträdgårdar som mjukt skulle övergå i omgivande natur. Det som sedan hände i England och Skottland har A.P. Conolly (2) redogjort för, nämligen den okontrollerade spridningen ut i naturen av parkslide, som allt tydligare visade sig bli en invasiv växt, under tiden 1919–1976. Även jätteslidens historiska utbredning i England och Skottland är undersökt för samma tidsperiod. John Murray skrev 1907 i *The English Flower Garden* om parkslide: <jätteslide?> ”easier to plant than to get rid of in the garden.” Något som tyvärr gäller även i vårt land.

Hybridslide, som är den minst kända arten bland de tre slideväxterna, beskrevs som vildväxande art först 1983 av biologer i Tjeckien. Studier tyder på att hybridslide är nog så invasiv och snabbväxande som föräldraplantorna (3, 4), den är genetiskt mindre enhetlig och mera anpassningsbar och växer för närvarande norrut på 60 breddgraden i Norden. Pågående klimatförändring med mildare vintrar och ökad nederbörd gynnar de tre slideväxterna, inte minst i Europas nordliga länder (5).

För att särskilja de tre arterna kan man börja med att undersöka huvudstammar, då jätteslide saknar de brunröda fläckar som finns hos park- och hybridslide. Därefter de fullvuxna och stamnära bladens storlek och form, se bild. För säker artbestämning bör undersidan på bladet undersökas med 20 gångers förstoring, vad gäller nervers utbredning samt förekomst av behåring (6).

Ovanstående plantor sprids i Europa framförallt vegetativt med djupgående rotsystem som kan gå djupare än en meter och som också har horisontellt växande utskott, rhizomer, som bildar nya skott (7).

Rotsystemets växtkraft är stor nog att påverka vägbeläggningar och ledningar i marken, liksom strandskydd vid älvstränder. Här är risken för spridning ännu större eftersom de kan spridas med hjälp av rhizom- och stamfragment som följer med vattnet. Även hustomters gräsmattor och häckplanteringar skadas. När spridning sedan sker till naturen blir det svårt att

värdera långsiktig påverkan på den naturliga miljön (9). Eftersom slideväxterna bildar täta bestånd som når upp till flera meters höjd tar de ljuset från växter som växer lägre. Vad gäller utbredningen i Norden så är dessa växter kända från samtliga länder, framförallt längs den norska kusten (10), delvis beroende på att Norge har ett maritimt klimat med mildare vintrar. I vårt land finns park- och jätteslide med i skriften *Invasiva kärleväxter i Skåne* utgiven av länsstyrelsen och hybridslide är omnämnd i *Skånes landskapsflora från 2007*, ”sällan odlad prydnadsväxt, någon gång vegetativt spridd efter utkast, sannolikt med potential att bli bofast”. I *Smålands landskapsflora från 2007* står samma växt insamlad från sex utspridda rutor, först insamlad 1974, ”förbisedd (kanske främst förväxlad med jätteslide). Förvildad, bofast.”

Vi har funnit hybridslide planterad i kanten av en mindre radhustomt i Västerbottens kustområde, och den är välkänd i trakten av Trondheim i Norge, på samma 60 breddgrad. Den är även känd från andra sidan Bottenviken i Finland. Ett känt problem är att trädgårdsägare skänker bort plantor till bekanta utan att förstå att det rör sig om en invasiv växt som inte ska spridas vidare.

Det är viktigt att förstå invasiva exotiska växters ”lag time” (fördröjning) då växten startar med att etablera sig i sin nya omgivning utan någon tydlig spridningstendens, något som följer i senare skeden (2, 11). Vid förekomst av någon enskild planta som är relativt nyplanterad kan den försiktigt grävas upp, alla växtdelar måste brännas och får inte läggas på kompost eller vanlig återvinning. Föreligger bestånd eller en äldre planta kan den klippas ned till marknivå vid flera tillfällen under växtsäsongen, upprepat under flera år (8).

Det finns några införda exotiska växter som inte är lämpliga som trädgårdsväxter, och vi har ett delat ansvar härvidlag; växtforskare, politiker, naturvårdsverk, länsstyrelser, kommuner, plantskolor och trädgårdsodlare. I England finns sedan 1981 natur- och miljövårdslagar som underlättar detta arbete, och den europeiska växtskyddsorganisationen EPPO där Sverige är medlem har en lista över invasiva främmande växter som löpande uppdateras. Samtliga här beskrivna slideväxter finns med på 2012 års lista. Det handlar om att bevara både trädgårdar och biologisk mångfald i vår natur (12).

Text: Örjan Andersson

Umeå

Referenser

1. BAILEY, J.P. & CONOLLY, A.P. (2000). Prize-winners to pariahs – A history of Japanese Knotweed *s.l* (Polygonaceae) in the British Isles. *Watsonia* **23**: 93-110.
2. CONOLLY, A.P. (1977). The distribution and history in the British Isles of some alien species of *Polygonum* and *Reynoutria*. *Watsonia* **11**: 291-311.
3. PYŠEK, P., BROCK, J.H., BÍMOVÁ, K., MANDÁK, B., JAROŠÍK, V., KOUKOLÍKOVÁ, I., PERGL, J., & ŠTĚPÁNEK, J. (2003). Vegetative regeneration in invasive *Reynoutria* (Polygonaceae) taxa: The determinant of invisibility at the genotype level. *American Journal of Botany* **90(10)**: 1487-1495.
4. BÍMOVÁ, K., MANDÁK, B., PYŠEK, P. (2001). Experimental study of vegetative regeneration in four invasive *Reynoutria* taxa (Polygonaceae). *Plant Ecology* **166**: 1-11, 2003.

5. BEERLING, D.J., HUNTLEY, B. & BAILEY, J.P. (1995). Climate and the distribution of *Fallopia japonica*: use of an introduced species to test the predictive capacity of response surfaces. *Journal of Vegetation Science* **6**: 269-282.
6. BAILEY, J. & WISSKIRCHEN, R. (2006). The distribution and origins of *Fallopia x bohemica* (Polygonaceae) in Europe. *Nordic Journal of Botany* **24(2)**: 173-199.
7. BAILEY, J.P., BÍMOVÁ, K. & MANDÁK, B. (2007). Asexual spread versus sexual reproduction and evolution in Japanese Knotweed *s.l.* sets the stage for the “Battle of the Clones”. *Biol Invasions* (2009) **11**: 1189-1203.
8. MURRELL, C., GERBER, E., KREBS, C., PAREPA, M., SCHAFFNER, U. & BOSSDORF, O. (2010). Invasive knotweed affects native plants through allelopathy. *American Journal of Botany* **98(1)**: 38-43, 2011.
9. KOVÁŘOVÁ, M., BARTUŇKOVÁ, K., FRANTÍK, T., KOBLIHOVÁ, H., PRCHALOVÁ, K. & VOSÁTKA, M. (2010). Factors influencing the production of stilbenes by the knotweed, *Reynoutria x bohemica*. *BMC Plant Biology* **10**:19.
10. FREMSTAD, E. & ELVEN, R. (1997). Fremmede planter i Norge. De store *Fallopia*-artene. *Blyttia* nr. **1** 1997: 3-14.
11. PUTH, L.M. & POST, D.M. (2005). Studying invasion: have we missed the boat? *Yale University, Ecology Letters*, (2005) **8**: 715-721.
12. HEJDA, M., PYŠEK, P. & JAROŠÍK, V. (2009). Impact of invasive plants on the species richness, diversity and composition of invaded communities. *Journal of Ecology* 2009, **97**: 393-403.